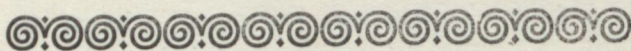

francia csak szóvirágokból él. Igaz, minden kapu alatt ki van írva, hogy „Essuyez vos pieds S. V. P.“, ami annyit jelent, hogy töröljék le a lábunkat, még pedig S. V. P., azaz: ha nekünk tetszik. De viszont minden kérdészködésre olyan félvállról adott választ kap az ember, hogy rosszul lesz tőle. Ha valaki a franciáknak az idegenekkel szemben tanúsított udvariasságát akarná analizálni, két részre kellene esszéjét osztania, még pedig a francia borraivalelőtti és borraivalóutáni udvariasságra. A második fejezet nem nagyon dicsérő lenne. A francia fesztelenség nagyon elhomályosítja az udvariasságot, mely csak frázisokból áll. Igaz, hogy ezek a szólásformák olyan szépek és plasztikusak, mintha lelkük is lenne.

(Vége.)

Schwalm Richárd rajza

José Maria Heredia.

Írta: Dr. Barna János.

Az antik világ művészetének örökbecsű alkotásaiból bizonyos dermesztő hideg árad ki, ami lelkünkben a legmelegebb érzelmeket is képes fagypontra lehűteni. Csodálattal telik el a szívünk, ha látjuk a görög klasszikus kornak fonséges szobraiát, de csodálatunk meleg bensőséges szeretetté csak ritkán fog átalakulni. Ezt a hidegséget emeli a márvány fehérsége is a legmagasabb fokát akkor éri el, ha valakinek a képmását akarta a művész a fehér márvány tönkből kiformálni. Ezeken a mellszobrokon nem találjuk az élet megnyilatkozásának legkisebb nyomát sem. Ezekből az arcokból nem sugárzik ki sem a fájdalomnak keserősége, sem a szív örömeinek derült melege. Mintha kihalt volna belőlük minden érzelem, minden élet. Az arcot adta vissza csak a szobrász vésője, de a szívet nem tudta meglátni az ember bensejében. Szeme nem tudott a külsőn keresztül furódní; a léleknek meglátása nem adatott meg nekik. Lehetséges, hogy talán nem is akarták ezt kifejezni, mert nem tartották szükségesnek az emberi léleknek ilyen való napfényre hozását.

Ilyen volt Heredia is, ez az idegen vérű spanyol-kreol származású költő, aki 1842-ben Kuba szigetén született, de fiatalon Franciaországba kerülve a francia környezet hatása alatt a francia muzsának lett koszorús papjává. Az idegen nevű és gondolkodású Heredia új hazájában is megőrizte a spanyol fajnak legjellegzetesebb tulajdonságait a túlzásokban, a szélsőségekben való excellálását. Ez a faji öröksége jut kifejezésre egész költészetében. Leconte de Lisle irányának és eszméinek is csak azért lett követője, mert megegyezett spanyolságával. Hatása alól nem vonta ki magát sohasem, mert ezzel meg kellett volna tagadnia önmagát, elveit és egész belső lelki világát is.

Nem volt termékeny költő, alig írt valamit, muzsája a legmeddőbbek egyike az egész világirodalomban. Egyetlen verses könyvét ötven éves korában adta ki 1892-ben. Kötete

nem valami hatalmas foliáns. Két elbeszélő költemény és kerek számban száz szonett, ennyi az egész. A hosszabb lélegzetű poémák a spanyol hőskorban játszódtak le; az egyik Cidről, a nagy nemzeti hősről, a mórverő lovagról szól: a másik Amerika rengetegeibe vezet és Pizarronak, a kalandor hódítónak marcona alakját rajzolja meg. Mind két költeménynek nagy szerkezetbeli hibái vannak, alakjai elmosódottak és csak a részletek pompás, színes rajzai nyújtanak némi kárpótlást a fenti hibákért.

A kötet többi, de egyszersmind értékesebb részét a szonettek képezik.

Ennyiből és nem többől áll Herediának költői működése. Hozzáfogható keveset, nagy költő, aki hozzá harminc esztendeig volt munkása az irodalomnak, nem írt. Ebben is mutatkozik bizonyos különcködés, mert a meddőségnek ez a nagymérvűsége nem nevezhető rendes állapotnak.

Nem mint megrovandó dolgot említettük ezeket, csak mint a költő sajátos lelkiületére nézve jellegzetes jelenséget. Mert a meddőség még nem hiba. Akármilyen keveset is tudjon teremteni a művész, csak legalább amit ad, az megüsse a remekmű mértékét. Ez nagyon fontos igazság. Herediának szerencséje volt, hogy egy oly nagy nemzet ismerte el fiának, mint a francia és minden meddősége mellett is méltányolva nagy és kiváló tulajdonságait, a biztos megélhetést nyújtotta neki új hazájában s az anyagi javadalmakon kívül az elismerésnek koszorúját is reá tűzte homlokára.

Életrajzi adataiból még keveset jegyzünk ide. Az egyik az, hogy az Akadémia 1894-ben tagjai közé választotta. A másik a záró követ jelenti pályafutásában s ez halálának évszáma. Meghalt 1905-ben 63 éves korában, mint az Arzenál könyvtárnoka.

Külső életkörülményeinek egy érdekesebb momentuma van és ez származása. Ezzel az eredettel magyarázható meg egész működésének iránya is, valamint gondolkozásának összes sajátossága.

A költészetre vonatkozólag elfogadta Leconte de Lisle-nek nézeteit; de tovább ment egy lépéssel, mert ezeket az alapelveket még job-

ban megmerevítette. Leconte de Lisle-nél nagy ritkán kiérezni egy szenvedő, vergődő léleknek sóhajait, vágyódásait, panaszos fölajdulásait; addig Herediánál soha egy pillanatra se szakad ketté a szív melegségét és érzelmeit takaró palást, hogy csak egy szemvillanásra is benézhessünk abba a titkos műhelybe, hol érzései, örömei, vagy kínlódásai születnek az embernek. Alakját jégpáncél borítja, melyet nem olvaszt föl a szív melege.

Kemény és súlyos szavakkal kárhooztatja azokat a költőket, akiknek munkálataiban eltérbe nyomulnak és fölszínre kerülnek mindazok a sok igazi, még többször hazug valóságok, melyek a szív és lélek kedélyhullámzásait vannak hivatva megörökíteni. Ezek az érzelmi momentumok az ember énjének alkotják jogos tulajdonát s nem tartoznak a nagy világ ítélőszéke elé s viszont a költőnek sincs joga ezek elmondásával traktálni olvasóit.

Az egyéni érzelmeknek megszólaltatása tehát nem célja az igazi poézisnek. Feladatának magaslatán a költészet csak akkor fog állani, ha az általános, örök emberit rajzolja meg, vagy ha a hatalmas természetnek objektív megfigyelés árán megszerzett képét fogja megfesteni. Az objektivitás sziklaszilárd talapzatáról nem szállhat le a költő a szubjektivitás fertőjébe, ha igazán nagyot, ha valóban istenit akar teremteni.

Heredia teljesen megmerevítette, megcsontosította Leconte de Lisle-nek elveit az objektivitásról. Nála már az objektivitástól való eltérés szeméremértő bűncselekmény számba ment.

Az egyéni érzelmeknek és impresszióknak ez a teljesen háttérbe szorítása mutatja, hogy az inspirációt nem önmagából merítette az alkotáshoz. Az ihlet nem gyújtott fáklyát lelkében, hogy segélyével a szív mélyéből fölszínre tudta volna hozni a szívnek gazdag érzelmi kincseit. Mindezt pótolta nála a tudás. Tanult, tartalmas ember volt, mint Leconte de Lisle. Mindkettőnek klasszikus 'műveltsége volt s lelküket átitatta a klasszikus népek kulturája. Mindketten Párizsban éltek, de lelkük valójában ott bolyongott Hellas és Italia halmos térségein. Szívükben a pogány isteneknek emeltek szentélyeket és Heredia szo-

nettjeinek illatos fõmjénével áldozott a rég letűnt istenségeknek oltárain.

Mindketten azt szerették csak, ami távol esett tőlük, ami a messzeség kékes és ködös párájában már félig elmosódottan jelenhetett meg szemeik előtt. A jelen nem érdekelte őket, Hellas és Italia napsugaras vidékéről szívesen szállt el gondolatviláguk a középkor komorabb légkörébe, a renaissance pogányos, de derültebb világába, majd pedig keletnek pompázó fáaira, vagy a trópusok színgazdag rengetegeibe.

A költői földolgozásra szánt témák mindkettőnél egyformák. Leconte de Lisle épűgy, mint Heredia az elműlt idők népeinek kedély- és érzelmvilágát, a letűnt koroknak szemeink elé varázsolását akarták szavaikkal megrajzolni. Egy volt a célja a két rokongondolkodásű költőnek, de a kivitelben azután eltértek egymástól. Mig Leconte de Lisle minden hidegsége mellett is színes szavakkal s igazi költészettel rajzolja meg például keletnek buja költészetét vagy hindu bölceletét, addig Heredia az aprólékos, kicsinyes dolgoknak előtérbe tolásával igyekszik tárgyát szemlélhetűvé fenni, közelébb hozni.

Heredia lelkét nem ragadja meg az igazi fõnséges, az igazi nagy, űgy, mint Leconte de Lisle lelkét, akinek csodálatos meglátásai magasan felűlműlják Herediának kicsinyeskedű, sokszor pepecselű módszerét. Herediát a mindennapi megszokott dolog nem érdekelte, ő reá csak a kuriózítások vannak hatással. Csak az tudja figyelmét lekötűni, ami ritkaság számba megy. S különös csak az érdekli, csak abban falálja fõl lelkének gyönyörűségét.

A külsű alakban is eltér egymástól a két költű. Heredia a maga merevségében ragaszkodik a szonettnek kötűtt soraihoz. Ez a szonett mánia nem egyszer súlyos bilincseket rak muzsájára s egész erejére szűksége van, hogy űgy, ahogy letudja rűzni magáról a megkötűtségnek nehéz láncait.

A raffinált költűk közé fartozott. Elõre megfontoltan dolgozott, kereste a hatást s az utolsó sorokat mindig csattanó fináléval szereti bekeszteni. De nemcsak ebben nyilvánul meg versfaragű művészete, hanem a mondatkötés-

ben is, valamint fájsszavaknak, archaikus kifejezéseknek beszűvésével is igyekszik tárgyának idűbeli vagy térbeni távolságát kiemelni. Kiakarja fejezni azt az űrt, amely fátong a jelen és a vers témája között. Szavaival utánozza a festűt, a szobrásűt, az ötvűst egyaránt. Látjuk a fehémárványtõmbbõl kialakulni az antik isteneknek fenséges, de hideg képmásait, ha olvassuk szonettjeit.

Majd a forrű délnek perzselű melegét és a rikítű színek tarka foltjaitól pompázű erdűségekét varázsolja szemeink elé. Látjuk, mint siklik végűg a napfény arany sugaraival minden tárgyon, mint csillog a leveleken, mint csõkdossa körül a virágok szirmai.

Mégis, mindez a káprázatos pompa, a szavaknak, rimeknek művészű játéka nélkülöz valamit s ez, ami hiányzik; az élet mélysége. Látjuk verseiben a napfény villogását, de nem érezzük a napnak éltetű melegségét. Látjuk a letűnt koroknak alakjait életre kelni verseiben, de nem érezzük ki szívűknek lűktetű dobogását. A sarki hidegnél fagyosabb levegű veszi körül minden alakját, minden leírását. Ez költűi felfogásának következménye, amely ridegebb még Leconte de Lisle-nél is. Ez a hidegség, amit ő objektívításnak nevez, tulajdonképen az ő lelkének ridegsége. S ezért nem lehetett belõle spanyol költű sem. Hiányzott belõle a spanyol szenvedélyesség, a vérnek tobzódű lűktetése, mely nemcsak az érzelmek tolmácsolását követeli meg, de a szenvedélyek viharzását is elismeri költűi feldolgozásra alkalmasnak. Ezért nem találta fõl magát saját fájának körében s ezért kellett neki hazát, nemzetet és nyelvet cserélnie. Leconte de Lisle fõnségesen hideg alakja felett meg lelkületének leginkább s ezért lett barátja, követűje és irányának folytatója is. Spanyolságából folyt azután, hogy mesterének elveit túlságba hajszolta. A spanyol faj ugyanis csak túlzásokra képes. Mutatja ezt a népnek egész multja, története. A spanyol nép a Lurýkák, Torquemadák, Servetek, Pizarrok, Cortezek és Herediák nemzete. Ez a szélsűségekre való hajítás űzte el Herediát a spanyolság körébõl és tette leghidegebb költűjévé a francia Parnasszusnak.